אייזנבאַן-געשיכטעס

Railroad stories

געשיכטע נומער זעקס

קבֿר אבות

— איר פֿאָרט אַפֿן „יריד", און מיר פֿאָרן פֿונעם „יריד". איך האָב זיך שוין אויסגעוויינט. און איר פֿאָרט ערשט וויינען — דאַרף מען אײַך מאַכן אָן אָרט. טוט זיך, זײַט מוחל, אַ רוק אַביסל נענטער, אַהער, ס'איז אײַך נישט גוט צו זיצן.

— אָט!

אַזוי שמועסן זיך דורך אין וואַגאָן צוויי פּאַרשוינען הינטער מײַנע פּלייצעס. דאָס הייסט, איינער רעדט און דער אַנדערער באָמקעט אים צו פֿון צײַט צו צײַט מיט האַלבע ווערטער.

— זאָלבאַנאַנד פֿאָרן מיר דאָס. איך און מײַן אַלטינקע. אָט דאָס איז זי, וואָס ליגט אַף דער ערד. זי איז אײַנגעשלאָפֿן. אָנגעוויינט זיך נעבעך פֿאַר אַלע יִדן. גאָרנישט געוואָלט אָפּטרעטן פֿון הייליקן אָרט. צוגעפֿאַלן צום קבר און — נישט אָפּצורײַסן! טענה איך מיט איר: „אָבער זאָל זײַן גענוג, זאָג איך, דו וועסט זי מיט דײַנע טרערן, זאָג איך, לעבעדיק נישט מאַכן!" הערט די וואַנט? און וואָס איז דער חידוש? אַזאַ בראָך! אַ בת־יחידקע. איין אויג אין קאָפּ. און אַ געראָטענע דערצו. שיין ווי גאָלד. און קלוג. געענדיקט פּראָגימנאַזיע... צוויי יאָר אַז זי איז געשטאָרבן. מיינט איר אפֿשר, פֿון טשאַכאָטקע? געזונט און שטאַרק! אַליין, אַליין זיך גענומען דאָס לעבן.

— טאַקע?!

פֿון דעם שמועס פֿאַרשטיי איך שוין, וועגן וואָס פֿאַר אַ „יריד" עס רעדט זיך דאָ. איך דערמאָן מיך, אַז מיר האָבן ראש־חודש אלול. דאָס איז דער טרויעריקער, נאָר ליבער חודש אלול. יִדן פֿאָרן פֿון איין שטאָט אין דער אַנדערער צו די לאַנג־געשטאָרבענע טאַטע־מאַמע, שוועסטער און ברידער, קינדער און קרובים אַף קבר־אָבות. פֿאַרוואָגלטע מאַמעס, פֿאַריתומטע טעכטער, עלנטע שוועסטער און גלאַט אָרעמע ווײַבער פֿאָרן־צו צו די ליבע טײַערע קברים אַביסל אויסוויינען זיך, אויסגיסן דאָס ביטערע האַרץ, פֿאַרגרינגערן די פֿאַרחושכטע פֿאַרשמאַכטע נשמה.

אַ מאָדנע זאַך! איך בין, מיט גאָטס הילף, אַ רײַזנדער, דאַכט מיר, נישט דאָס ערשטע יאָר, און קאָן זאָגן, אַז ס'איז שוין לאַנג נישט געווען בײַ אונדז אַזאַ געדרענג אַף קבר־אָבות, ווי הײַנטיקן ראש־חודש אלול... די באַן, ברוך השם, לייזט געלט. די וואַגאָנעס זײַנען געפּאַקט. עס פֿאָרן ייִדן מיט פֿאַרכמאַרעטע פּנימער. עס פֿאָרן ווײַבער מיט רויטע אונטערגעשוואָלענע אויגן און מיט גלאַנצנדיקע נעזער. ווער עס פֿאָרט אַפֿן „יריד" און ווער עס פֿאָרט פֿונעם „יריד"... אין דרויסן שמעקט מיט ראש־חודש אלול. אַפֿן האַרצן איז ראש־חודש־אלולדיק, און עס בענקט זיך, בענקט זיך אַהיים... נישט ווילנדיק הער איך מיך אײַן אין דעם שמועס פֿון די צוויי, וואָס הינטער מײַנע פּלייצעס:

— אפֿשר מיינט איר, אַן אומגליק פֿון די הײַנטיקע אומגליקן? שוואַרצע העמדלעך, רויטע פֿלאַגן? טורמע?... חלילה וחס! פֿון דעם האָט מיך גאָט אויסגעהיט. דאָס הייסט, איך האָב מיך אַליין אויסגעהיט. ווי דאָס שוואַרצאַפּל פֿון אויג! אַ קלייניקייט — אַ מיידל אַ בת־יחידקע, איין אויג אין קאָפּ, און אַ געראָטענע דערצו. שיין ווי גאָלד. געענדיקט פּראָגימנאַזיע! איך האָב געטאָן וואָס איך האָב געקאָנט: נאָכגעקוקט, וווּהין זי גייט, און מיט וועמען זי רעדט, און וואָס מע רעדט, און וואָס פֿאַר אַ ביכל מע לייענט. „טאָכטערקע, זאָג איך, דו ווילסט לייענען, זאָג איך, ביכלעך? געזונטערהייט! נאָר איך דאַרף אויך, זאָג איך, וויסן, וואָס דו לייענסט"... אמת, איך בין אין די זאַכן אַ קנאַפּער ווייסער, נאָר אַ חוש־הריח, דאַנקען גאָט, האָב איך. איך, אַז איך טו אַ קוק אַרײַן אין אַ בוך, ער מעג זײַן אַפֿילו אַף פֿראַנצויז, וועל איך באַלד זאָגן מיט וואָס ער שמעקט.

— הערסטו?!

— איך האָב נישט געוואָלט, אַז מײַן קינד זאָל שפּילן מיט פֿײַער — וואָס קומט מיר דערפֿאַר? איר מיינט, איך בין געגאַנגען מיט סטירדעס? מיט בייזן? דווקא מיט גוטן, און דווקא מיט אַ ווערטל: „טאָכטערקע, זאָג איך, לאָז זיך דאָס רעדל דרייען ווי עס דרייט זיך. נישט איך און נישט דו, זאָג'איך, וועלן דאָס אָפּשטעלן"... אַזוי זאָג איך צו איר, און זי, מיינט איר, וואָס? שווײַגט. אַ שטילע טויב, אַ קינד אַ גאָלד! וואָס טוט גאָט? אָוועקגעגאַנגען די שווערע צײַט, איבערגעקומען, ברוך־השם, אַלע שלעק, מיט די רעוואָלוציעס, מיט די קאָנסטיטוציעס. אויס שוואַרצע העמדלעך, רויטע פֿאָנען, געשערטע האָר, שוואַרציאָרן, באָמבעס. די ציינער זײַנען מיר שיער נישט אַרויסגעפֿאַלן פֿון מויל. אַ קלייניקייט — די פּחדים? אַ מיידל אַ בת־יחידקע, איין אויג אין קאָפּ, און אַ געראָטענע דערצו, געענדיקט פּראָגימנאַזיע?

— פּטור, נו!

— הקיצור המעשה, איבערגעקומען, געלויבט ביסטו גאָט, די ביטערע צײַט. איצט וועט מען שוין קאָנען אַ טראַכט טאָן עפּעס וועגן אַ שידוך. נדן? — זאָל דער אייבערשטער נאָר צושיקן דעם רעכטן זיווג.

(6) · Elul ·

"So you're off to the festivities and I'm coming back from them! I've just finished crying my heart out and you're about to begin . . . But why don't I make some room for you? Here, move over this way. You'll be more comfortable."

"Ah, that's better!"

So two passengers sat chatting behind me in the car. That is, one did the talking while the other murmured an occasional word.

"My wife and I go together. That's her, curled up over there. She's asleep, the poor thing; she must have shed enough tears for all the Jews in the world. She didn't want to budge from the cemetery. She simply threw herself on the grave and wouldn't let me tear her away. I tried to reason with her. 'That's enough,' I said. 'Your tears won't bring her back to life again.' Try talking to the wall! And what's the wonder? Such a tragedy! An only daughter, our pride and joy. As pretty as a postcard. And so gifted, bright as they come! Just out of high school, she was. It's been two years now. Don't think it was TB or anything like that. She couldn't have been healthier. No, she did it herself, she went and took her own life!"

"Dear me!"

By now I understood what sort of "festivities" were being talked about. It was, I realized, the beginning of the penitential month of Elul with its midnight prayers, that sad but dear time of year when Jews travel to visit long-dead parents, children, and relatives. Pining mothers, orphaned daughters, mourning sisters, plain grief-stricken women—all go to have a good cry at the graves of their loved ones, where they can let out their sorrow and ease the bitter burden of an afflicted heart.

It's an odd thing: I've been a traveler for years and yet I can't remember ever seeing such a run on the cemeteries as there was last Elul. The trains were doing a landslide business. Every car was jam-packed with somber-faced Jews, with shiny-nosed, puffy-eyed women on their way to or from the "festivities." With the smell of autumn that was already in the air came a powerful, Elulish yearning . . . Without really wanting to, I listened to the conversation behind me:

"Maybe you're thinking she got into trouble like some other young folks—black shirts, red flags, prison, and all that? God forbid! That's one thing I was spared. Or rather, that I spared myself, because I watched her like the apple of my eye. You don't see such a gifted young girl every day, and an only child at that! Pretty as a postcard. Just out of high school. I did everything I could: kept track of where she went, and who her friends were, and what she talked about with them, and even what books she read. 'So you like to read?' I said. 'Be my guest! Just let me know what you're reading . . .' I admit I'm no great expert on these things—but a bit of horse sense, thank God, I have. I don't even care if it's written in French, one look at a book is all I need to tell you what's in it."

"You don't say!"

"I didn't want a child of mine playing with fire—anyone would have done the same. Don't think I browbeat her, though. If anything, I tried making light of it. 'Why pretend we can solve the world's problems?' I said to her. 'Whatever will be, will be, there's nothing you or I can do about it . . .' That's what I said, and do you know how she took it? She didn't say a word. But not a peep out of her, as good as gold she was! So what does the good Lord do? The worst of it was already over, thank God; the Revolution, and the Constitution, and all those troubles were behind us. No more black shirts, no more red flags, no more short hair, no more hell's-a-popping, no more bombs. My teeth could finally stop chattering. Do you think being afraid for her all the time was so easy? An only daughter, our pride and joy, and such a gifted child too. Just out of high school . . ."

"So?"

"In short, the nightmare was ended, God be praised. We could breathe easily again and think of a match for her. A dowry? No

און עס האָט זיך אָנגעהויבן אַ סדרה: שידוכים, שדכנים, חתנים. איך זע מײַן טאָכטער — ס'איז נישט דאָס. איר מיינט, וואָס? גאָרנישט. מע זאָל זאָגן, אַז זי וויל נישט דעם שידוך — דאָס נישט. נאָר וואָס דען? — וועט איר הערן. איך הייב אָן נאָכקוקן, נאָכשפּירן, ערשט איך ווער געוואָר אַ מעשה: מע לייענט אַ ביכל און מע באַהאַלט זיך. און נישט אַליין, זאַלבעדריט לייענט מען. זי, און נאָך אַ חברטע אירע, אונדזער חזנס אַ מיידל, אויך אַ גראַטעגע און אויך געענדיקט פּראָגימנאַזיע, איז צוויי, און דער נאָוואָרעדאָקער בחור — אַ דריטער. ווער איז דער נאָוואָ־רעדאָקער בחור, ווילט איר וויסן? נישטאָ וואָס צו וויסן. אַ בחור אַ נאַרנישט, אַ פולער פּנים מיט פּרישטשעס, אויגן קאַליע, אָן ברעמען, און דווקא מיט גאָלדענע ברילן, אַ מיאוסער, אַ קויטיקער בחור — אַ שטיקל ברויט פאַר אים נישט אויפצועסן! דערצו נאָך אַן אײַנגעגעסענער יונג, אַ קריכער, אַ וואָרעם. ווייסט איר, וואָס איז דער פּשט אַ מענטש אַ וואָרעם? אָט וועל איך אײַך פאַרטײַטשן. פאַראַן אַלערליי מענטשן אַף דער וועלט: פאַראַן אַ מענטש אַ בהמה. פאַראַן אַ מענטש אַ פערד. און פאַראַן אַ מענטש אַ הונט. אַ מענטש אַ חזיר. און פאַראַן אַ מענטש אַ וואָרעם. הײַנט פאַרשטייט איר שוין?

— אַהאַ!

— ווי קומט צו מיר אָט דער וואָרעם? צוליב דעם חזנס מיידל. ער איז איר טאַקע אַ לײַבלעכער שוועסטערקינד. שטודירט אַף אַפּטייקאַרסקי פּראָוויזאָר, צי אַף יוריסט, צי אַף „דאַנטיריסט" — דער שוואַרציאָר ווייס דעם טאַטן זײַנעם! איך ווייס נאָר, אַז ער איז דער מלאך־המות מײַנער! מיר איז דער דאָזיקער בחור מיט די ברילן באַלד נישט געפעלן געוואָרן. איך האָב דאָס אַפילו געזאָגט מײַן ווײַב. זאָגט מיר מײַן ווײַב: „וואָס דיר קאָן זיך אויסווײַזן!" איך קוק מיך אײַן, איך הער מיך צו — עס געפעלט מיר נישט דאָס לייענען, וואָס מע לייענט זאַלבאַדריט, און דאָס שמועסן, וואָס מע שמועסט, און וואָס מע פּלאַמט, און וואָס מע היצט זיך... רוף איך מיך אָפּ איינמאָל צו מײַן טאָכטער: „טאָכטערקע, זאָג איך, וואָס לייענט מען דאָס אַזוי געשמאַק זאַלבאַדריט?" זאָגט זי: „גאָר־נישט, אַ בוך". זאָג איך: „איך זע אַ בוך. איך פרעג, וואָס פאַר אַ בוך?" זאָגט זי: „אַז איך וועל דיר זאָגן, וועסטו וויסן?" זאָג איך: „פאַר וואָס זאָל איך נישט וויסן?" צעלאַכט זי זיך און מאַכט צו מיר: „ס'איז נישט דאָס, וואָס דו מיינסט... ס'איז אַ בוך, וואָס ער הייסט סאַני, אַ ראָמאַן פון אַרצעבאַשעס". זאָג איך: „אַרצע באַשעס איז געווען, זאָג איך, אַ בלינדער מלמד, שוין לאַנג געשטאָרבן". לאַכט זי ווידער. טראַכט איך מיר: „עי, טאָכטערקע, דו לאַכסט, און דעם טאַטן צאַפּט זיך בלוט!"... וואָס האָב איך גערעכנט? — אַ קשיא אַף אַ מעשה? אפשר האָבן זיך שוין ווידער אָנגעהויבן די פריִערדיקע משא־ומתנס?... ווי מיינט איר, איך בין נישט קיין בעלן געווען דורכלייענען דעם בוך?

— אַ חידוש אַביסל!

— נישט אַליין. דורך אַן אַנדערן. טאַקע דורך מײַנעם אַ מענטשן, אַ פּריקאַזטשיק פון געשעפט. אַ יונגערמאַן אַ מאַדים. לייענט רוס, ווי אַ וואַסער. אַרויסגעגנבֿעט בײַ דער טאָכטער איינמאָל בײַנאַכט דעם בוך, אַוועקגעגעבן דעם בוך דעם פּריקאַזטשיק: „נאַ, בערל, לייען־דורך, זאָג איך, דעם דאָזיקן בוך, און מאָרגן וועסטו מיר, זאָג איך, דערציילן, וועגן וואָס רעדט זיך אינעם דאָזיקן בוך". קוים דערלעבט דעם פרימאָרגן. געקומען בערל, טוט איך אים אַ כאַפּ: „נו, בערל, וואָס איז מיטן בוך?" מאַכט ער צו מיר: „אײַ אַ בוך!" — און שטשירעט מיט די ציינער: „אַ גאַנצע נאַכט, זאָגט ער, נישט געשלאָפן, נישט געקאָנט זיך, זאָגט ער, אָפּרײַסן". „אַזוי? נו, אדרבה, זאָג איך, דערצייל, לאָמיך אויך הערן חי־דושים"... און מײַן בערל הייבט מיר אָן דערציילן אַ מעשה — וואָס זאָל איך אײַך זאָגן? אַ וואָרט צו אַ וואָרט קלעפּט זיך נישט. אָט וועט איר הערן אַ טשעפּוכאַ: „עס איז געווען, זאָגט ער, אַ פּאָניע, האָט ער געהייסן סאַני און האָט ליב געהאַט דעם טרונק און פאַרבײַסן מיט אַ זויערן אוגערק... און אַ שוועסטער האָט ער געהאַט, האָט זי געהייסן לידע, האָט זי געדיילעך ליב געהאַט אַ דאָקטער, נאָר מעוברת איז זי געוואָרן פון אַן אָפיצער... און אַ סטודענט איז געווען, האָט ער געהייסן יוראַ, האָט ער מוראַדיק ליב געהאַט אַ מיידל אַ לערערקע מיטן נאָמען קראַסאַוויצע. איז זי איינמאָל געפאָרן בײַנאַכט אַף אַ שיפל, איר מיינט — מיט איר חתן? ניין! דווקא מיט אָט דעם שכור סאַני"... „אָט דאָס איז גאָר?"... „האָב צײַט, מאַכט ער, ס'איז נאָך נישט אײַנגאַנצן. און אַ לערער איוואַן איז דאָרטן געווען, איז ער געגאַנגען מיטן שכור קוקן, ווי נאַקעטע מיידלעך באָדן זיך"... בקיצור, זאָג איך, וואָס איז דער היוצא־לנו־מזה?" „דער היוצא־לנו־מזה, זאָגט ער, איז דאָס, וואָס דער שכור סאַני האָט געהאַט אַ טבע, ער פלעגט הידזשען ווי אַ פערד, און אַפילו זײַן אייגענע שוועסטער לידע, אַז ער איז געקומען אַהיים, האָט ער..." „טפו, זאָג איך, זאָלסטו ווערן! נעבעך דיר, זאָג איך, מיטן שכור. דו זאָג מיר בעסער, וואָס איז דער פועל־יוצא, דער שפּיץ?"... „דער שפּיץ איז, זאָגט ער, אַז דער אָפיציר האָט זיך געשאָסן, און דער סטודענט האָט זיך געשאָסן, און די קראַסאַוויצע האָט זיך געסמט, און אַ ייִד סאָלאָווייטשיק איז דאָרט פאַראַן, האָט ער זיך אויך געהאַנגען". „אַ, געהאַנגען, זאָג איך, זאָלסטו ווערן מיט זיי אינאיינעם!" זאָגט ער: „וואָס שילט איר זיך? וואָס בין איך שולדיק?" „נישט דיך, זאָג איך אַרצע באַשעס מיין איך"... אַזוי זאָג איך צו מײַן בערלען, און מיינען מיין איך נאָר דעם נאָוואָרעדאָקער בחור, אַ קלאָג צו זײַן קאָפּ! מיינט איר אפשר, אַז איך בין קיין בעלן נישט געווען איינמאָל אָפּרופן מײַן בחור אָן אַ זײַט?

— פּטור, נו!

problem, if the right young man could be found. And so we began the whole routine: visits to matchmakers, lists of eligibles, and all the rest of it. I could see she wasn't too keen on it. Why not? She wouldn't tell us, not even to say she wasn't interested. What was the matter, then? Wait until you hear the whole story.

"I kept a sharp eye out and one day I made a discovery: she had a book that she was reading in secret. And not alone, either; she was reading it with a friend of hers, the daughter of the cantor of our synagogue, a bright high school girl herself, and with a third person—the boy from Navaredok. Would you like to know who he was? Well, there's nothing worth knowing. An ugly, scruffy, moonfaced, pimple-cheeked, eyebrowless little creep with gold-rimmed glasses—you wouldn't want to eat at the same table with him. And a pest too, a slimy little worm! Do you know what a worm-person is? Then I'd better explain it to you. There are all kinds of people in the world. There are cow-people. There are horse-people. There are dog-people. There are pig-people. And there are worm-people. Do you get it now?"

"Quite."

"How did this worm enter my life? Through the cantor's daughter. He was a cousin of hers, a student of pharmacy, or dentistry, or law, or whatever the Devil it was. All I can tell you is that for me he was the Angel of Death. He and his gold glasses rubbed me the wrong way from the start. I told my wife that too. 'Whatever can you be thinking of!' she said. But I kept my eyes and ears open, and I didn't like their reading together, or their talking together, or their arguing together so excitedly one bit . . . Once I even asked my daughter about it. 'Tell me, missy,' I said to her, 'what's that the three of you are smacking your lips over?' 'It's nothing,' she says, 'just a book.' 'I can see it's a book,' I say. 'I'm asking you what book.' 'And if I told you,' she says, 'would you know?' 'Why shouldn't I know?' I say. Well, she laughed at me and said, 'It's not the sort of book you think . . . it's a novel called *Sanine* by Artsybashev.' 'The artsy pasha?' I said. 'Is he a Turk?' That made her laugh even harder. Ai, missy, I thought, you're laughing your father right into an ulcer! Who knows, I wondered, maybe they're back to planning revolutions again . . . Don't think I wasn't itching to read that book myself!"

"My goodness!"

"I needed a little help, of course. That's when I thought of my shopboy, a real whiz who knows Russian like the back of his hand. I stole the book from my daughter's room one night and brought it to him. 'Here, Berl,' I said. 'I want you to read this tonight and tell me tomorrow what it's all about.' I couldn't wait for it to be morning. 'All right, Berl,' I said, grabbing him as soon as he showed up for work, 'tell me what it says there.' 'Whew, that's some book!' he says, whistling through his teeth. 'I didn't sleep all night, I couldn't put it down for a minute!' 'Is that a fact?' I say. 'In that case, suppose you let me in on it . . .'

"Well, my Berl starts describing the book—what can I tell you? Nothing has anything to do with anything! Listen to a schlock story. 'Once upon a time,' he says, 'there's this goy named Sanine who likes to get drunk and eat pickles . . . And he has a sister, Sanine does, called Lida, who's wild about a doctor, even though she's pregnant by an officer . . . And there's also a student named Yuri, who's crazy in love with a young teacher called Krasavitsa, who goes sailing one night—guess with who?—no, not with the student!—with that boozer, I mean Sanine . . .'

" 'And that's all?' I asked.

" 'Not so fast!' he says. 'I'm not done yet. There's another teacher named Ivan, and he comes along with Sanine to see Krasavitsa take a skinny-dip . . .'

" 'Good for him,' I say. 'But what's the upshot of it all?'

" 'The upshot,' he says, 'is that the boozer, this Sanine, is some stud, and even when he comes home to his own sister, Lida . . .'

" 'Feh,' I say, 'you should be ashamed of yourself! I've had enough of that drunk. Just tell me how it ends. What's the punch line?'

" 'The punch line,' he says, 'is that the officer puts a bullet in his head, and so does the student, and Krasavitsa takes poison, and this Jew, Soloveichik—he's part of it also—goes and hangs himself.'

" 'I wish you'd hanged yourself with him!' I say.

" 'Who, me?' he says. 'What did I do?'

" 'Not you,' I said. 'I meant the artsy pasha.'

"That's what I told my Berl, though I was really thinking of that damned little creep from Navaredok. Don't think I wasn't itching to have it out with him!"

"Well?"

" 'Tell me,' I said to him, 'where did you ever come up with such a schlock story?' 'What schlock story?' he says, turning his gold glasses on me. 'The one about that drunk called Sanine,' I say. 'Sanine is no drunk,' he says. 'Then what is he?' I say. 'He's a hero,' he says. 'What makes him a hero,' I say, 'his eating sour pickles, drinking vodka from a teacup, and carrying on like a studhorse?' That got under his skin, that creep from Navaredok. He took off his glasses, gave me a look with those red, browless eyes of his, and said, 'You may have heard the music, Pa, but you sure can't carry the tune. Sanine lives a free, natural life. Sanine says and does what he wants!'

"And off he goes into a long harangue about the dickens only knows what, freedom and love and love and freedom, waving his hands in the air and sticking out that pigeon breast of his as though he were preaching hellfire. I stood there looking at him and thinking: God in heaven, would you believe a scrawny little twerp like this talking about love?! Suppose I took him by the scruff of his neck and gave him such a shaking that he'd have to pick his teeth up off the floor? Only then I thought, what's the matter with you? So the boy is a bubblehead, so what? Would you rather he had bombs on the brain? . . . Go be a prophet and guess that there are worse things than bombs and that because of that schlock story, I would lose my only daughter, and see my wife go nearly mad with grief, and suffer such shame and heartache that I had to sell my business and move to another town! I can't believe it's been two years already . . .

"But I'm getting ahead of myself. Let me tell you exactly what happened and how it all came about. It started with the peasant riots. We had a good scare in our town when they broke out, because we were afraid pogroms would come next. By some miracle, though, everything turned out for the best. How was that? A regiment of soldiers was sent from the provincial capital, and not only did they restore such order that it was a pleasure, they were a windfall for the whole town. What could be better for business than an entire regiment complete with officers, and adjutants, and quartermasters, and barber-surgeons, and camp followers?"

"That's for sure!"

"Go be a prophet and guess that the cantor's daughter would fall in love with an officer and announce that she was going to baptize herself and marry him! That put the town into a panic. Not to worry, though: the cantor's daughter wasn't baptized and she didn't marry the officer, because by then the peasant riots were over and he was so involved in decamping with his regiment that he forgot all about saying goodbye to her . . . Except that she couldn't forget about him. Imagine her poor father and mother! It was no joke what they went through. The whole town was in an uproar, wherever you went no one talked about anything else. There were even some bigmouths who spread the word that the cantor's wife had sent for the midwife and went about asking the cantor who he planned to name the child for . . . although to tell you the truth, it's perfectly possible that the whole thing was a figment of their imagination. You know how people in a small town like to gossip . . ."

"Don't they!"

"I felt so sorry for the two of them, the cantor and his wife, that it broke my heart, because when you get right down to it, what fault was it of theirs? I had a daughter of my own, though, and don't think I didn't put my foot down and tell her once and for all, 'Whatever was, was, but from now on you're not friends with that girl any longer!' When I lay down the law, I expect to be obeyed; she may have been an only child, but respect for a father comes first. Go guess that she would go on seeing the girl secretly without anyone knowing about it! When did I find out? When it was already too late . . ."

From behind me came the sound of someone half coughing and half groaning in sleep. The Jew telling the story fell silent for a few moments, then resumed his tale in a lower tone than before.

"It happened at the beginning of Elul. I remember it as though it were yesterday. You should have heard our cantor lead the midnight prayer: why, the way he wept could have moved a stone to tears! No one, but no one, knew what he was feeling as well as I did—believe me, being the father of today's children is no great joy . . . It was already light out when we finished, so I went home, grabbed a bite to eat, took the keys, went to the marketplace, opened the business, and waited for the shopboy to come. I waited half an hour. I waited an hour. Still no shopboy. Finally he appeared. 'Berl,' I said, 'why so late?' 'I was at the cantor's house,' he says. 'What on earth were you doing at the cantor's?' I asked. 'What!' he says, 'Haven't you heard what happened to Chaika?' (That was the cantor's daugh-

— „זאג מיר, זאג איך, אווו האסטו אויסגעקראצט, זאג איך, אזא טשעפוכא?" שטעלט ער אן אף מיר די ברילן: „וואסער טשעפוכא?" זאג איך: „אט די מעשה ארצע באשעם מיטן שכור, זאג איך, וואס הייסט סאני"... „סאני, זאגט ער, איז נישט קיין שכור"... „וואס דען, זאג איך, איז ער?" „ער איז, זאגט ער, א העלד!" „וואס הייסט דאס, זאג איך, א העלד? דערמיט, זאג איך, וואס ער טרינקט בראנפן פון א טיינלאז, פארבייסט מיט אן אוגערעק, זאג איך, און הירזשעט ווי א פערד?" ווערט ער אנגעצונדן, דער נאווארעדאקער בחור, טוט־אויס די ברילן און קוקט אף מיר מיט די רויטע אויגן, וואס אן ברעמען: „איר האט, זאגט ער, געהערט קלינגען, פעטערקע, און קאנט נישט נאכזינגען. סאני — דאס איז, זאגט ער, א מענטש פון נאטור, א מענטש פון פרייהייט. סאני, זאגט ער, זאגט וואס ער מיינט און טוט וואס ער וויל!"... און אוועק, און אוועק, שדים וויסן אים ווהין: פרייהייט, און ליבע, און נאך א מאל פרייהייט, און ווידער א מאל ליבע... און בעת מעשה שטעלט ער ארויס די פוינגלשע ברוסט זיינע, מאכט מיט די הענט און קאכט זיך, טאקע נאר ווי א מגיד אף דער בימה. איך שטיי מיר אליין און קוק אף אים און קלער מיר: „רבונו של עולם! אט דער קויטיקער בחור רעדט פון אזעלכע זאכן?!... ווי וואלט זיין, למשל, ווען איך נעם אים אן פארן קארק און ווארף אים ארויס דורך דער טיר אזוי, אז ער זאל בא מיר קלייבן אלע ציינער?" איך גיב אבער באלד צוריק א טראכט: „וואס? א בחור א שוטה! ער זאל ריידן פון באמבעס, וואלט דען בעסער זיין?"... נו, גיי זיי א נביא, אז ס'איז נאך פאראן ערגערס ווי באמבעס, און איבער אזא טשעפוכא זאל איך פארלירן א קינד א גאלד, א בת־יחידקע, איין אויג אין קאפ, און מיין ווייב זאל שיער נישט אראפ פון זינען. און איך זאל מוזן פאר בזיון און פאר הארצווייטיק אפשניידן פון געשעפט און אריבערפארן, שוין באלד צוויי יאר, אין אן אנדער שטאט...

נאר איך כאפ אייך איינס פאר דאס אנדערע. לאמיך אייך בעסער דערציילן אקוראט, ווי אזוי ס'איז געקומען דערצו און פון וואס דאס האט זיך גענומען... גענומען האט זיך דאס פון די אנרארנע קאכענישן... אז עס האבן זיך אנגעהויבן ארום אונדז די אנרארנע קאכענישן, האבן מיר מסתמא מורא געהאט, ס'זאל זיך נישט אויסלאזן מיט א יידישן פאגראם, און מיר האבן געלעבט אין איינע פחדים. נאר אז גאט וויל, באווייזט ער א נס און פון א רעה קומט־ארויס א טובה. דהיינו? מע האט אראפגעשיקט צו אונדז פון גובערניע א פאלק סאלדאטן, און ס'איז געווארן שטיל, מחיה. און דערווייל האט טאקע דורכן פאלק אויפגעלעבט דאס גאנצע שטעטל. ווארעם וואס קאן זיין בעסער פאר יידן, ווי א פאלק מיט פעלדפעביעליעס, מיט פעלדשערס, מיט אפיצירן, מיט ראטנעם און מיט קאמאנדירן?

— שייך צו זאגן!

נייט־זשע, זייט א נביא, אז דעם חזנס מיידל וועט זיך פארקאכן אין אן אפיצער און זאגן, אז זי וויל זיך נאר שמדן און חתונה האבן פארן אפיצער? א גרויל וואס סע האט זיך אפגעטאן בא אונדז אין שטעטל! נאר האט קיין מורא נישט. דעם חזנס מיידל האט זיך נישט געשמדט און פארן אפיצער האט זי נישט חתונה געהאט, ווארעם וויבאלד די אנרארנע קאכענישן זיינען שטיל געווארן, אזוי איז דער פאלק אוועק, און דער אפיצער האט „אפנים, פאר גרויס אימפעט נאר פארגעסן געזעגענען זיך מיטן חזנס מיידל... דערפאר האט אבער דעם חזנס מיידל נישט פארגעסן דעם אפיצער, א קלאג צו איר טאטע־מאמע! א שפאס, וואס זיי זיינען נעבעך אויסגעשטאנען? די שטאט האט געקאכט! אומעטום, אף יעדן טריט און שריט — דעם חזנס מיידל און דעם חזנס מיידל. בייזע מיילער האבן געהאט וואס צו טאן: געשיקט דער חזנטע אן אקושארקע... געפרעגט דעם חזן, נאך וועמען רעכנט ער געבן א נאמען?... כאטש עס קאן גרייטלעך זיין, אז די גאנצע מעשה איז געווען א ליגן. איר ווייסט, אפנים, נישט וואס לאנגע צינגער אין א שטעטל קאנען אויסטראכטן?

— אי־אי־אי!...

— דער רחמנות פון די צוויי, איך מיין, פונעם חזן מיט דער חזנטע, איז געווען, זאג איך אייך, נישט איבערצוטראגן! ווארעם, אין דער אמתן, וואס זיינען זיי נעבעך שולדיק? פונדעסטוועגן האב איך מיין טאכטער פארזאגט, איין מאל פאר אלע מאל, וואס געווען איז געווען, מהיום והלאה איז — אויס חברטע מיטן חזנס מיידל! און בא מיר, אז מע זאגט, איז געזאגט. טאקע א בת־יחידקע, נאר פאר א טאטן דארף מען וויסן דרך־ארץ. גייט־זשע, זייט א נביא, אז מיין טאכטער וועט זיך מיט איר זען, געווייינטלעך, בגנבה, אז קיינער זאל נישט וויסן! און ווען ווער איך דאס געוואר? ערשט ווייס איך ווען, נאך אלע היומס!...

פלוצעם לאזט זיך הערן פון הינטער מיינע פלייצעס א הוסטן און א קרעכצן פון א מענטשן, וואס שלאפט, און דער ייד, וואס דערציילט די געשיכטע, ווערט אנטשווינן, ווארט־אפ א ווילע און דערציילט זיין געשיכטע ווייטער, שוין מיט א האלבן טאן נידעריקער, ווי פריער.

— דאס איז געווען פונקט צו די ערשטע סליחות. אזוי ווי היינט געדענק איך עס. אונדזער חזן האט נעבעך אוועקגעלייגט א סליחות־זאגן — א צער בעלי־חיים געווען צו הערן! זיין „הנשמה לך" מיט זיין „והגוף שלך" האבן געקאנט רירן א שטיין! קיינער, קיינער האט אזוי נישט געפילט זיין הארץ, ווי איך... היינטיקע קינדער — אז אך און ווי צו די טאטעס!... אפגעזאגט סליחות און אפגעדאוונט מיטן ערשטן מנין, קום איך אהיים, כאפ־איבער, נעם די שליסלען און גיי־ארויס אין מארק אריין און עפן־אויף דעם סקלאד און קוק־ארויס אפן פריקאזטשיק. איך ווארט א האלבע שעה. איך ווארט א שעה. נישטא קיין פריקאזטשיק. ערשט איך טו א קוק — ער גייט. „בערל, וואס אזוי שפעט?" מאכט ער צו מיר: „געווען באם חזן". „וואס עפעס פלוצעם, פרעג איך אים, באם חזן?" מאכט ער צו מיר: „איר ווייסט נאך נישט, וואס ס'האט זיך געטראפן מיט

געטראָפֿן, זאָג איך, מיט חײַקען?" „סטײַטש, זאָגט ער, זי האָט זיך אָפּ־געסמט!"

— פּטור, נו!

— ווי איך האָב דאָס דערהערט, אַזוי בין איך אַוועקגעלאָפֿן אַהיים. מײַן ערשטער געדאַנק איז געווען: „וואָס וועט עטקע זאָגן?" (עטקע — די טאָכטער מײַנע). איך קום צו גיין אַהיים צו מײַן אַלטינקע: „אַוווּ איז עטקע?"... „עטקע שלאָפֿט נאָך. וואָס איז דען?"... „סטײַטש, זאָג איך, חײַקע האָט זיך אָפּגעסמט!"... ווי איך האָב דאָס אַרויסגערעדט, אַז מײַן ווײַב כאַפּט זיך נישט מיט בײדע הענט באַם קאָפּ: „אַ קלאָג איז איר! אַ מכּה איז איר! אַ צרה איז איר!" „וואָס? ווער? וועמען?" „סטײַטש, זאָגט זי, עטקע איז אַרומגעגאַנגען מיט איר ערשט נעכטן באַדערנאַכט אפשר צוויי שעה נאָכאַנאַנד!" „עטקע, זאָג איך, מיט חײַקען? וואָס רעדסטו דאָס? ווי קאָן דאָס זײַן?" „אוי, זאָגט זי, פֿרעג מיך נישט! איך האָב איר דאָס געמוזט נאָכגעבן. זי האָט זיך געבעטן, זאָגט זי, באַ מיר, דו זאָלסט נישט וויסן, אַז זי זעט זיך מיט איר אַלע טאָג! אַן אומגליק האָט געשען... הלוואי זאָל איך ליגן זאָגן!"... אַזוי מאַכט צו מיר מײַן אַלטינקע און פֿליט־אַרײַן צו עטקען אין קאַמער אַרײַן און טוט אַ פֿאַל אויף דער ערד. איך נאָך איר. לויף־צו צום בעט. „עטקע!" ווער עטקע? וואָס עטקע? עטקע הײַנט! עטקע מאָרגן! עטקע איז נישטאָ.

— נישטאָ?

— טויט. ליגט אויפֿן בעט אַ טויטע. אויפֿן טיש אַ פֿלעשל און אַ צעטעלע דערבײַ, מיט איר אײגענער האַנט געשריבן, און דווקא אויף ייִדיש. פֿלעגט שרײַבן ייִדיש — אַ חיות געווען צו לײענען. „ליבע און טײַערע טאַטע־מאַמע, — שרײַבט זי אין צעטעלע — זײַט מיר מוחל, וואָס איך האָב אײַך אָנגעטאָן אַזאַ ווײטיק מיט אַזאַ בזיון. זײַט מיר הונדערט מאָל מוחל — שרײַבט זי. מיר האָבן זיך בײדע דאָס וואָרט געגעבן — איך און חײַקע, — אַז מיר זאָלן אין אײן טאָג, — שרײַבט זי — אין אײן שעה און מיט אײן טויט שטאַרבן, וואָרעם מיר קאָנען אײנע אָן דער אַנדערער נישט לעבן... איך ווייס, — שרײַבט זי — אַז איך באַנײ קעגן אײַך, מײַנע ליבע און טײַערע, אַ גרויס פֿאַרברעכן. איך האָב מיך לאַנג געשלאָגן מיט דער דעה. עס איז אָבער אַ באַשערטע זאַך, און פֿאַרפֿאַלן!... אײן בקשה האָב איך צו אײַך, מײַנע טײַערע: איר זאָלט מיך באַהאַלטן אינאײנעם מיט חײַקען, — שרײַבט זי — אַ קבר נעבן אַ קבר. און זײַט געזונט — לאָזט זי אויס דעם בריוו — און פֿאַרגעסט, פֿאַרגעסט, אַז איר האָט ווען געהאַט אַ טאָכטער עטקע"... איר הערט? מיר זאָלן פֿאַרגעסן, אַז מיר האָבן ווען געהאַט אַ טאָכטער עטקע!...

. . . .

פֿון הינטער מײַנע פּלײצעס דערהערט זיך אַ שאָרך, אַ קריכן און אַ קרעכצן, און נאָכדעם — אַ פֿאַרשטיקט הײזעריק פֿאַרשלאָפֿן קול פֿון אַ פֿרוי:

— אַבֿרהמל! אַבֿרהמל?...

— האַ, וואָס איז, גיטקע? אויסגעשלאָפֿן? טיי וועסטו טרינקען? אָט באַלד האָבן מיר אַ סטאַנציע. אַוווּ איז דער טשײַניק? אַוווּ די טיי און צוקער?

ענדע געשיכטע נומער זעקס.

געשריבן אין יאָר 1909

ter.) 'No,' I said, 'what happened?' 'You won't believe this,' he says, 'but she went and poisoned herself!' "

"Dear me!"

"As soon as I heard that, I ran right home. My first thought was, what will Etke say? (My daughter's name was Etke.) 'Where's Etke?' I asked my wife. 'She's still sleeping,' she says. 'What's wrong?' 'You won't believe this,' I say, 'but Chaika poisoned herself.' The words weren't out of my mouth when my wife grabs her head in her hands and screams: 'Oh, my God! Oh, dear God! Oh, God help her!' 'Who? What?' I said. 'You won't believe this,' she says, 'but Etke spent at least two hours with her just last night.' 'Etke with Chaika?' I say. 'What are you talking about? How can that be?' 'Don't ask me that now!' she says. 'I had to give in to her. She begged me not to tell you that she was seeing her every day. Oh, God! If only this were all a bad dream . . .' And she turns around, my wife, runs into Etke's room, and collapses there on the floor. I ran in after her, straight to the bed. 'Etke! Etke!' I called. What Etke? Who was I calling? She was gone."

"Gone?"

"Dead. In her own bed. There was a bottle on the table with a note beside it, written in her own hand—not in Russian, but in Yiddish. It was a thing of beauty, her Yiddish! 'Dear, darling Papa and Mama,' she wrote. 'Please forgive me for causing you such grief and shame. A hundred times I beg your forgiveness. We promised each other, Chaika and I, that we would die a single death, because we can't live without each other. I know, my dearest ones, that I'm doing a terrible thing to you. I've gone through all kinds of torment. But my fate is my fate, and I must go to meet it . . . I have only one request of you, my dears—that you bury me in a grave next to Chaika's. Be well, and please, please forget you ever had a daughter named Etke . . .' Did you hear that? We should forget we had a daughter named Etke . . ."

There was a sound of stirring behind me, followed by a yawn or a groan and the hoarse, sleep-constricted voice of a woman calling:

"Avreml? . . . Avreml! . . ."

"Gitke, are you up? How did you sleep? Would you like a hot drink? There's a station coming up soon. Where's the thermos? Where did you put the tea and sugar?"

(1909)

from: *Tevye the Dairyman and The Railroad Stories*
trans. Hillel Halkin (New York: Schocken, 1987)